

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue: 39 – Sayfa / Page: 207-222
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 07.02.2018 Kabul/Accepted: 15.03.2018

**TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ POLİTİKALARI:
SURIYELİ MÜLTECİLERİN DURUMUNA İLİŞKİN BİR
İNCELEME**

***TURKEY'S REFUGEE POLITICS:
A REVIEW OF THE SITUATION OF SYRIAN REFUGEES***

Prof. Dr. Yakup BULUT
Mustafa Kemal Üniversitesi
İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
ybulut@mku.edu.tr.

Dr. Öğr. Üyesi Soner AKIN
Mustafa Kemal Üniversitesi
İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
sakin77@gmail.com

Arş. Gör. Sedat KARAKAYA
sdtkarakaya49@gmail.com

Öz

Toplumsal ve siyasal çatışmaların yol açtığı olağanüstü durumlar vardır. Bunlar - savaşlar, salgınlar-doğal afetler-krizler vs, insanları sosyal ve psikolojik yönden etkilediği gibi onları yaşadıkları mekanlardan hemen her yönüyle farklı mekanlara ve ülkelere göç etmeye zorlamaktadır. Böylesine bir duruma maruz kalan insanlar, çoğu zaman yerleşim yerlerini terk ederek, daha güvenli ve yaşam koşulları daha iyi olabileceğini düşündükleri yerlere iltica etmektedirler. Jeopolitik konumu itibariyle birçok mülteci akınına uğramış ve halen de böyle bir sorunla karşı karşıya kaldığı gerçeğine rağmen Türkiye'nin sağlıklı bir mülteci politikası ve buna ilişkin sosyal ve hukuksal alt yapı oluşturulduğu söylenemez. Özellikle beş yıldır devam eden Suriye savaşı ve buna ilişkin meydana gelen mülteci krizi, üretilen ve üretilmesi gereken politikaları daha da anlamlı hale getirmektedir. Bu açıdan çalışma, Türkiye'nin mülteci politikalarını, Suriyeli mülteciler özelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Kavramsal çerçeve ve tarihsel süreçten sonra mültecilerin toplumsal, hukuksal

ve özellikle sosyal alanda yaşadıkları sorunların genel çerçevesi incelenerek birtakım öneriler geliştirilecektir.

Anahtar kelimeler: Mülteci Politikaları, Suriyeli Mülteciler, Sığınmacı Sorunları, Mülteci Krizi.

Abstract

There are a variety of extraordinary situations caused by social and political conflicts. These are exemplified as wars, outbreaks-natural disasters-crises, etc. These factors can affect people in the social and psychological direction. It also forces them to migrate to different places and countries in almost every way from the places they live in. People who are exposed to such a situation often leave the settlements. They thus seek being refuge opportunities in places where they think they can be safer and have better living conditions. Our country, which opened its borders for many refugees from its geopolitical position, is in a similar situation. It has become an unexpected factor for many political balances in negative terms. Turkey still faces such a problem. Despite this fact, it can't be said that a healthy refugee policy and related social and legal infrastructure haven't been established in Turkey yet. Especially the war of Syria which has been going on for five years and the refugee crisis related to it has made the needed politics more meaningful. In this respect, the study aims to examine Turkey's refugee policies in the context of Syrian refugees. Following the conceptual framework and historical process, some suggestions will be developed by examining the general framework of the problems that refugees live in social, legal and especially social situations.

Keywords: Refugee Politics, Syrian Refugees, Asylum Seekers, Refugee Crisis.

Giriş

Nedenleri ve dönemleri farklı olsa da insanların yer değiştirdikleri ve yaşadıkları coğrafyalardan farklı coğrafyalara göç ettikleri ya da iltica etmek zorunda kaldıkları aşikardır. Zaman zaman insanlık dramlarına dönüşen bu tür mobilizasyonlar özellikle Suriye'deki iç savaş sonrası ortaya çıkan ve halen de devam eden mülteci sorunları, bugün dünyanın çok boyutlu ve en büyük insani krizine dönüşmüştür. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde, dünyanın dört bir yanındaki on milyonlarca kişinin gerek ekonomik sebeplerden gerekse; çatışma, doğal felaket veya zulüm yüzünden ya kendi ülkelerinin sınırları içinde ya da ülke sınırları ötesinde sığınma talep ederek mülteci statüsü başvurusunda bulunduğu şahit olunmaktadır. İster hukuki mülteci statüsünü elde etmiş olsun, isterse bu yolda olup sığınmacı konumunda olsun; kişilerin henüz hukuki hak arama süreci başlamadan önce dahi; insani korumaya dair bir takım ihtiyaçları doğmaktadır. Başka bir deyişle gerek hukuki statülerinin belirlenmesi

gerekse insani koruma ve sosyal politika ile icraatlarının görülmesi nezdinde mülteci başlığı önemli bir sorun alanına işaret etmektedir. Bu sorun, siyasi kargaşanın ya da doğal felaketin günlük hayatı bozduğu, ülkeleri etkilediği gibi bu ülkelere komşu olan ülkeler için de büyük sorunlara yol açmaktadır. Bu açıdan Türkiye gibi bu sorunla bire bir karşı karşıya kalan ülkelerin, çok boyutlu mülteci sorunlarına orantılı olarak yeni ve etkin politika üretmeleri bir zorunluluk haline gelmektedir (Deniz, 2009).

Dünya’da mülteci krizi ile en fazla muhatap olan ülkelerden -biri Türkiye’dir. Mart 2018 verilerine göre; Türkiye’deki mültecilerin sayısı 3.561.707 kişidir (<http://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>) Bu durum, Türkiye’yi dünyadaki en büyük mülteci nüfusa sahip bir ülke yapmıştır (Kap, 2014: 31). İşte bu çalışma, Suriye’ye komşu ve yakın coğrafyadaki ülkeleri de ilgilendiren mülteci sorunları çerçevesinde Türkiye’nin mülteci politikalarını ve mülteciler için güvenli çözümler ve etkili kurumsal düzenlemeler üzerine odaklanan yasalar ve uygulamalar ile ilgilidir. Bu sebeple, mülteci kavramı, mülteci politikası, ülkeler arası karşılaştırmalı siyasal adımlar ve mevcut hukuki zemin üzerinden, Suriyeli mülteciler için siyasal anlamda yapılması gerekenler üzerinde çeşitli öneriler ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Üzerine

Tarihsel olarak M.Ö 2000’li yıllara kadar dayanan sığınma olgusu ve mülteci kavramı (Odman, 1995: 6), günümüzde de var olan ve farklı adlarla kavramsallaştırılan ve devam eden- çok boyutlu sosyal bir olgudur. Zaman zaman mülteci ve sığınmacı kavramları birbiri yerine kullanılsa da terminolojik olarak birbirinden farklı muhtevalara sahiptirler. Bu açıdan mülteci ve sığınmacı kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Mülteci kavramı, uluslararası hukuki bir statü olarak kabul edilen bireysel bir sıfattır. 1 Ocak 1951’den önce (II. Dünya Savaşı sonrası) Avrupa’da ve başka yerlerde yaşanan olaylardan sonra Birleşmiş Milletler (BM) mültecilerin hukuki statülerine ilişkin tüm taraf devletleri kapsayan bir tanım getirmiştir. BM’nin mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951’de kabul ettiği Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır (<http://www.multeci.org.tr/wp->

<content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> . 1951 tarihli “*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*”yle taraf devletler için bağlayıcılığı olan mülteciler, 1954 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi için de esas teşkil eden bir konu haline gelmiştir. Bu tanım çerçevesinde mülteci statüsü için temel olarak beş bileşenden bahsedilmektedir: 1) ülkesi dışında olma, 2) Zulme uğramaktan korkma, 3) *Zulüm korkusunun ırk, din, belli ir toplumsal mensubiyet ve siyasi düşüncelerinden kaynaklı olma*, 4) *Zulüm korkusunun gerçekliği*, 5) *Zulüm korkusu nedeniyle ülkesine dönmek istememesi veya dönememesi*(Cenevre Sözleşmesi, 195: 1. Md.) gösterilmektedir.

Ülkesinden ayrılmak zorunda kalan şahsın, mevcut endişelerinin devamlılığı söz konusuysa ve zulüm veya zorbalığa maruz kalma riski devam ediyorsa, ülkesine geri dönmeme hakkı insani bir hak olarak uluslararası hukukta kabul görmekte, bu kişilere de mülteci statüsü kazanma fırsatı doğmaktadır. Bu yönüyle mülteci kavramından bahsedilirken, daha çok olaya muhatap olan bireyin hukuki statüsünden bahsediliyor demektir. Diğer bir ifade ile gerek kavramsal gerekse fonksiyonel açıdan arasında belirgin bir ayrım olmamasına rağmen sığınmacı ile mülteci uluslararası literatürde ve hukuk doktrininde ayrı kavramlar olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş milletlere göre; “ülke yönetimi ile siyasi fikir ayrılığı sebebiyle zorbalığa maruz kalma, dil, din, etnik köken ve diğer sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kalıp insani haklarını kazanamaz ve kullanamaz hale gelme” mülteci veyahut sığınmacı profiline girmek için ön gerekçelerden biridir. Ülkesini terk ederek uluslararası ve ulusal hukuki başvuru yollarını tüketen ve resmen “mülteci” statüsü kazanan kişi artık sığınmacı olmak yerine mülteci sıfatıyla anılmaya başlamaktadır. Sığınma başvurusunun bu şekilde bireysel kanaldan başlatılması, kişiye olduğu kadar milletler arası pratiklerin hem görünebilir hem de geliştirilebilir kılınmasına büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda mültecilerin durumunun iyileştirilmesi, takip edilebilir kılınması, sağlık, eğitim, terörle mücadele, iş gücü barınma ve geri dönüşe yönelik politikaların dengeli bir şekilde yapılabilmesi için, bu statünün oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur (Akbaş, 2017).

Mülteci sıfatını kazanan kişi, her halükarda, iltica edilen ülke vatandaşları ile karşılaştırıldığında, ülkenin tutumuna göre pozitif veyahut negatif olmak ile birlikte, mutlak bir ayrımcılığa maruz kalacaktır. Pozitif ayrımcılık ekseninde bazı ülkelerde; mültecilerin insani yönden yardım kanallarıyla desteklenip gerek ekonomik gerekse sosyal entegrasyon politikalarıyla durumlarının iyileştirildiğine şahit olunmaktadır. Negatif ayrımcılığa ise; bazı ülkelerde halihazırda zor koşullarda yaşam desteği sunan sığınma kamplarının topluma

entegrasyon karşıtı bir tutumla işletilmesi veyahut barınma ve yerleşim imkanları tanınmış mültecilere; iş yaşamı, eğitim ve sağlık imkanlarından faydalanmada eşit veya denk şartların sunulmaması örnek gösterilebilir (Doğanay ve Keneş, 2016).

Bir ülkeye iltica edip mülteci statüsü kazanamamış kişiye sığınma mücadelesine girdiğinden dolayı, sığınmacı ismi verilmektedir. Sığınma taleplerinin reddedilmesi esasen hukuki cevap verebilirliğe sahip egemen bir ülke iradesinin kişiye veyahut bir gruba verdiği yanıt olarak algılanabilir. Zira ilticaya sebep olan, sığınma sürecine girmiş kişiye endişe veren eylem; şayet iltica eden kişiye mülteci statüsünü verebilecek egemen irade tarafından haklı bulunmamışsa, kişi bir anlamda iltica talebinde bulunduğu ülke tarafından “hayır” veyahut “red” yanıtını almış olmaktadır. Red yanıtı birey ekseninde şekillendiği kadar, büyük göç dalgalarına yönelik olarak da anlam bulabilmektedir. Başka bir deyişle; herhangi bir ülkenin iltica etmeye niyetli büyük göç grubuna karşı takındığı tavır, esasen onu mülteci siyasetinde alternatif bir tavra yerleştirmektedir. Bu sebeple, dünya siyasetinde, mültecilere kucak açan Türkiye gibi ülkelerin yanı sıra, mültecilere karşı mesafeli duran ve göç ile iltica olasılığına karşı yüksek korunma tedbirleri uygulayan ülkelerin sayısı da bir hayli fazladır (Sales, 2007). Avrupa Birliği ülkelerinin 1990’lı yıllardan itibaren geliştirdiği FRONTEX buna örnek olarak gösterilebilir. Refah düzeylerini muhafaza etme gerekçeleriyle, göçmen ve mülteci konusundaki temel yaklaşımını değiştiren AB ülkeleri (Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda) 1990’ların sonundan itibaren mülteci ve iltica konularında ortak bir politika üretmeye yönelik Schengen Anlaşması için masaya oturmuştur. “Schengen Bölgesi”¹ olarak tanımlanan bir bölgede Avrupa Birliği (AB), 1995’te iç sınırları kaldırarak ortak bir sınır bölgesi oluşturmuştur. Böylece bu bölgenin komşu coğrafyaları için zorunlu olarak, 1999’dan itibaren Avrupa İçişleri ve Adalet Konseyleri; göç, iltica ve güvenlik konularında işbirliğini güçlendirme yönünde adımlar atmaya başlamışlardır. Bu çerçevede 2001 yılında Avrupa Birliği Üye Devletlerinin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliği Yönetim Ajansı yani kısa adıyla bilinen *FRONTEX* kurulmuştur (Frontex.europa.eu[WEB],2016.) Avrupa Birliği ülkeleri bir yandan Schengen Bölgesinin sınırlarını koruma altına alarak mültecilerin geçişini önlemeye yönelik politikalar geliştirirken diğer yandan da göç

¹Schengen Antlaşmasını (1985) imzalamayan (İrlanda ve Bileşik Krallık hariç), yirmi beş Avrupa ülkesinin topraklarını kapsayan ve içinde ve dışında seyahat edenler için sınır kontrolleri ile uluslararası seyahat edenler için tek bir devlet gibi ancak herhangi bir iç sınır kontrolü olmadan çalışan bir alandır.

ve iltica taleplerini göç edilen bölgelerdeki ülkelerle anlaşmalar yaparak ekonomik ve teknik anlamda bazı yardımlarda bulunarak mültecileri uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Bunun için yoğun göç aldığı ya da göçün geçiş noktasında yer alan ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapmaktadır

Sığınma hakkının ne olduğu sorgulandığı zaman, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin (1948) 14. maddesinin 1 nolu fıkrasına göre; bu hakkın, esasen zulümden kaçışa yönelik bir insan hakkı olduğuna şahit olunmaktadır. Bireyin sığınmacı olma sürecine girmeden önce bir yerden bir yere göçe kalkışması, bu göçün iltica statüsünde yani ülkeye geri dönüş niyetinden bağımsız olması ve de olağanüstü bir duruma dayanması gerekmektedir. Birey, bu süreçte elbette ilk olarak göçmen olarak adlandırılacaktır. Göçün; günümüzde sığınma talebine başvurmadan göç edilmek istenen ülkede, doğrudan iş hayatına adaptasyon ile ilişkili boyutu aynı zaman da, ilk akla gelen şekliyle de “göçmen” statüsüne yol açan bir durumdur. İş gücüne katılım veyahut iktisadi yardım gerekeci ile politik veyahut insani gerekçelerle yapılan sınır ötesi göçler; hem prosedür hem de hukuki yönden birbirinden farklılık arz eder. Bu sebeple kullanılan jargonda; sığınmacı ve mülteci terimleri arasındaki kullanım sahaları arasındaki ayrım, benzer şekilde göçmen ve sığınmacı sıfatları için de geçerli olmuştur. İç siyasal istikrarsızlık, politik kökenli suçlamalar, doğal afetler ve silahlı çatışmalar, sığınmacı ve mülteci grubunun yaratılmasında başat etkenlerdir. Sığınma taleplerinin büyük çoğunluğu toplu halde gerçekleşerek, hukuki takipte bireysel olarak işlem gören göçmenlik taleplerinden ayrılmaktadır (Keeley ve Elwell, 1981). Mültecilik ve göçmenlik statüleri; hukuki kurumların birey nezdinde üsleri olarak da sığınmacı sıfatından ayrılık arz eder. Buna ilaveten göçmen veyahut mülteci konumunda olmak üzere sınır ötesi “göç” unsuru şart olurken; sığınma eyleminin gerçekleşmesi sığınmacı olmak yeter şart olabilir ve bu eylem sembolik yönden başka bir ülkeye ait bir konsolosluk binası, askeri veya sivil taşıma vasıtası ile dahi gerçekleştirilebilir.

Türkiye'nin Mülteci Politikası

Mülteci politikası, esasen tüm dünyada kabul gördüğü şekliyle bir kriz yönetim politikasıdır. Alışıla gelen ve tabiatıyla da olağan hale gelmiş ekonomik kriz yönetim siyaseti ile ayrılan pek çok yönü olan mülteci krizi ile başa çıkma politikası, kendine ait bir takım dinamiklere sahiptir. Dolayısıyla mülteci politikası, bir kamu kamu politikası alt dalı olarak, sığınmacıların yerleşim problemlerinden, hukuki statülerine, hak arama çabalarından mülkiyet haklarına değin, pek çok soruna cevap vermeye yönelik bir süreçtir. Bu açıdan mültecilik, sadece

“misafirperverlik” olarak tanımlanabilecek olan mevcut yaklaşımın ötesine geçmeyi gerekli kılmaktadır. Özellikle jeo-stratejik konumda yer alan ülkelerin yönetim erkleri ve sivil toplum kurumları açısından acil insani yardım ve geçici koruma odaklı sabit olmayan, uyarlanabilir politikalara ihtiyacı vardır. Bu açıdan, Asya ile Avrupa arasında köprü vazifesi gören Türkiye gibi ülkeler, mültecilerin toplumuna muhtemel katılımı ve entegrasyonunu kolaylaştıracak uzun dönem odaklı politikalara yönelmesi gerekiyor (Kirişçi, 2014: 8). Sığınmacılığa zorlanma sebepleri, şiddet, zulüm ve savaş ortamından kaçma gibi insani nedenlere dayandığından; buna ilişkin mülteci politikaları da arkasına insan hakları hukukunu almaktadır. Ancak sadece hukuk normlarından hareketle çerçeve çizmek yerine mülteci politikası etik ilkeleri ve mülteci politikalarının uygulanmasına etki eden kurumsal yapılar birlikte ele alınması gereklidir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı; ulusal hükümetlerle sürdürülen bu politikalara yol gösterici olabilir (Black, 2001: 63).

Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre sözleşmesinden uluslararası düzeyde yapılan önemli değişiklik, taraf ülkelere yükümlülükler getiren 1967 Protokolüdür. Ancak, kendi iç hukukunda mültecilerin politikalarına yönelik uzun süre genel bir politika üretmeyen Türkiye, mülteci sorunuyla karşı karşıya kaldıktan sonra düzenleme ihtiyacı hissetmiştir. 1988-91 Irak-İran ve 1990-91 Körfez Savaşları sonrası oluşan mültecilerin Türkiye’ye olan etkilerini gidermek amacıyla, 1994’te, 6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Resmi Gazete, 30.11. 1994) kabul edilmiştir. Suriye’de yaşanan iç savaşın ortaya çıkardığı insani krizle birlikte benzer düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır. Mülteci politikalarının gelişiminin sağlanması için daha önce yapılan iç mevzuata yönelik yönetmelik ve eylem planlarının yetersiz kalması, kanuni bir düzenlemenin yapılmasını ve bürokratik bir aygıtın ortaya konmasını zorunlu hale getirmiştir. Avrupa Birliği’ne katılım süreci bağlamında da değerlendirilerek ele alınan düzenleme, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile 11.04.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kitleli sığınma hareketlerinin zorunlu olarak ortaya çıkardığı yeni durum karşısında çıkarılan bu kanun ile mültecilerin önceliklerinin sıralandığı ve önceliklerin giderilmesini sağlayacak Göç

İdaresi Genel Müdürlüğü gibi yeni teşkilatlanmaların örgütsel yapısı da ele alınmıştır (6458 sayılı Kanun, 2013).

6453 sayılı kanun ile mültecilerin uluslararası anlaşmalardan dolayı kazanılmış olan haklarının teminatını sağlamaya yönelik hükümlere de yer verilmiştir. Bu kanun kapsamında göç alanında kurumsal örgütlenmenin yanı sıra özgürlük ve güvenlik ilkeleri noktasında önemli sonuçlar doğuran sınır dışı etme uygulamasına yönelik uygulamaların kimler ve hangi birimlerce yerine getirileceğinin belirlenmesi vb. kanunun temel gerekçesi olarak belirtilmiştir (TBMM, 2012: 5-7). Mülteci ve sığınmacı akınlarına aşına olmasına rağmen Türkiye, beklenmedik bir hızla milyonları bulan mülteci akını ve sonrasında uyguladığı *açık kapı politikası* ile geçmişteki uygulamalarından farklı bir yol izlemiştir (Kirişçi, 2014: 14). Bunda Ekim 2011’de İçişleri Bakanlığı’nın aldığı karar ile Türkiye’de kayıtlı olan Suriyeli sığınmacılara verilen “geçici koruma statüsü” nün payı büyüktür. Geçici koruma rejimi ile Suriyelilere sınırsız kalış, zorla geri gönderilmemeye karşı koruma ve acil ihtiyaçlara yanıt veren düzenlemelere erişimi içerecek şekilde koruma ve yardım imkanlarının sağlanacağı belirtilmiştir (ORSAM, 2015: 7). 2013’te çıkarılan 6458 sayılı kanun ile yasal çerçeveye oturtulan mülteci statüleri (6458 sayılı kanun, md. 91) 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesindeki mülteci tanımına yakın bir anlayışı da beraberinde getirmiştir.

Mülteci Hukuku Açısından Türkiye’nin Taraf Olduğu Ulusal ve Uluslararası Anlaşmalar ve Diğer Hukuki Metinler

Mülteci hukukuna temel oluşturan uluslararası bağlayıcılığı olan metinleri birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; uluslararası sözleşmeler, protokoller, bildirgeler, tavsiye niteliğindeki deklarasyonlar ve ulus üstü yapılanmaların çıkardığı direktifler olarak gruplanabilir. Ülkelerin taraf olduğu uluslararası hukuk doktrininde bağlayıcılığı en yüksek olan grup, uluslararası sözleşmelerdir. 1933 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Milletler Cemiyeti Sözleşmesi, 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mülteci Statüsüne İlişkin (Cenevre) Sözleşme ve 1969 tarihli Afrika Yönetim Birliği Örgütünün Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Yönetimine Yönelik Sözleşme, doğrudan örnek olabilecek metinlerdir. Protokoller grubunda ele alınabilecek hukuki metinler ise; Asya-Afrika Yasal Danışma Örgütünün ortaya koyduğu 1966 yılında ortaya atılan Bangkok Mültecilerin Durum ve Tedavi Esasları Protokolü ve 1967 yılı tarihli Mültecilerin Durumuyla İlgili Birleşmiş Milletler (New York) Protokolü örnek oluşturabilir. Bildirge niteliğindeki metinlerin en bilinenleri; yine Birleşmiş Milletlere ait 1974 tarihli Kadın ve

Çocukların Acil ve Silahlı Çatışmalarda Korunması Bildirgesi ile 1984 tarihine ait Kolombiya'da bir dizi konferans sonrası yayımlanan Cartagena Latin Amerika Mülteciler Deklarasyonu olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği gibi ulus üstü yapılanmaların ortaya çıkardığı hukuki metinler de uluslararası hukuk kaynaklarına örnek verilebilmektedir. Bunlardan ilki tavsiye niteliğindeki deklarasyon olarak görülebilen 1976 yılına ait Avrupa Konseyi'nin Fiili Mültecilerin Durumuyla İlgili 773 Tavsiyesi ve 2004 yılına ait Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülke Vatandaşları ve Yurtsuz Kalmış Mültecilere veyahut Uluslararası Korunmaya İhtiyaç Duyan ve Korunma Gereksinimlerine Muhtaç Kalmış Kimselere Nitelik Sağlama ve Statü Kazandırmaya Yönelik Asgari Standartların Sunulmasına İlişkin Konsey Direktifi olarak ifade edilebilir (Hathaway ve Foster, 2014).

Mültecilerin sosyal, siyasal ve hukuki statülerini belirleyen bölgesel ve uluslararası düzeyde kabul edilen başka anlaşmalar da söz konudur. BM'nin kabul ettiği ve ikiz sözleşmeler (Kapani, 1987: 30; Başak, 2011: 13) olarak kabul ettiği Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme bunun bir devamı olarak 1966 yılında kabul edilmiştir. BM tarafından soykırım (1951), savaş suçları (1970), işkence ve keyfi tutuklama (1975), kölelik ve angarya (1955), ırk ayrımı (1963), kadının siyasal hakları (1954) ve çocuk hakları (1959) ile ilgili engelleyici ve düzenleyici uluslararası sözleşmeler mültecileri de kapsayan uluslararası nitelikteki sözleşmelerdir. Öte yandan bölgesel düzeyde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme) (1953), Avrupa Sosyal Anlaşması (1965), Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (1969) kabul edilmiştir.

Bahsi geçen uluslararası hukukta mülteci hukuku doktrinini geliştiren metinlerin, mülteci siyasetine hem ulusal hem uluslararası düzeyde etki eden pek çok yönü olmuştur. Bunlardan ilki mültecilerin taleplerine cevap vermemizde işlerlik kazanan, hem uluslararası platformda kabul gören vicdani bir bakış kazanmamıza hem de atılacak siyasal adımların stratejik düzlemde bir anlam kazanmasını sağlayan, mülteci ve sığınmacı hakları mevzusunun gelişimidir. Nitekim bu haklar tanımlandığı ve gerek siyasa sağlayıcılar gerekse de sığınmacı taleplerinin üretiminde rol alan sivil toplum kuruluşları ve bizzat mülteciler veya mülteci statüsü arayan taraf arasında önemli bir farkındalık ve yol haritası sunmaktadır.

Türkiye jeo-politik konumu gereği mülteciler ve sığınmacılar için bir geçiş noktasında yer alması, kısmi dahi olsa BM'den daha önceleri

buna dair bir takım yasal çalışma yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 3. Maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nde mülteci statüsünün tanımını yapan ilk kanun olmuştur. 1934 tarihli yasayı takiben 1941 tarihli ve 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun ise Türkiye'ye sığınan yabancı ordu mensuplarının bu süre zarfındaki hukuki durumlarına yönelik özel bir yasa olmuştur. 1950 yılına ait 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve aynı yıla ait 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, önceleri 1964 tarihli ve 403 sayılı, yeni haliyle 2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2006 tarihli 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu mukabil yasalar olup Türkiye'de sığınmacı ve mültecilere yönelik hükümler de içeren yasal kaynaklar olarak görülebilir. 1934 tarihli İskân Kanunu 26301 sayılı ve 2006 tarihli aynı adlı yasa ile yeni haline kavuşmuştur (Mevzuat.gov.tr, 2016). (Mevzuat.gov.tr, 2016). Ancak uluslararası ölçekte Türkiye'nin taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, Türkiye'nin mülteciler hukuku oluşturma anlamında atılan adımlardan biri olmuştur. Suriyeli mültecilerin yoğun akını sonrası 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ise Türk hukukunda mülteci ve sığınmacıların durumuna ve haklarının korunmasına dair doğrudan yasa olma statüsüyle de en güçlü kaynak olmuştur.

Mülteci Hakları

Mülteci haklarını, uluslararası ve ulusal yasal kaynaklara dayanarak, hükümetlerin iradesine bağlı olarak doğan, geri dönüş, aile bütünlüğünün yeniden kurulması, seyahat, müteakip hareketin sınırlanması, geri göndermeme hakları ve de sosyal haklar bağlamında ele alınan; barınma, sağlık, çalışma ve eğitim hakları olarak özetlemek mümkündür.

Uluslararası hukuk teamülünde geri dönüş hakkını doğru tarif etmemize yarayan temel direktifler BM' in İnsan Hakları tetkik alt komisyonunun Portekiz Pinheiro kentinde 2004 tarihinde gerçekleştirdiği çalışmanın akabinde yayınladığı, Birleşmiş Milletler Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler İçin yayınladığı Konut ve Mülk Tazminatı İlkeleri veyahut Pinheiro İlkeleri olarak bilinen 2005 tarihinde yayınlanan metne göre mültecilerin ülkelerine dönmeleri durumunda_mülkiyet haklarının da korunması önemli bir başlıktır. Nitekim geri dönüş sonrası çatışma ve şiddet görme durumunun tekrar yaşanmaması için önemli tedbirlerin alınması ve insan haklarının müdafaası için ulusların birlikte hareket etmesi gerekmektedir (Garcia Amado, 2016: 79).

Geri göndermeme hakkı olarak da bilinen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile zulme karşı durma hakkı, geri göndermeme hakkının da hükümetler taraflardan kullanılabilme sonucunu doğurmuştur. Bazı durumlarda; geri göndermeme hakkı, sığınmacıların üçüncü taraf ülkelere nakledilmesi gibi stratejileri de ihtiva edebilmektedir. Ailelerin bir araya getirilmesine dair sığınmacılar lehine korunacak haklar, hükümetin kendi teamülü ile aile hukukuna dair hukuk kaynakları çerçevesinde işlerlik kazanan haklardandır. Sığınmacıların, sığındıkları ülkede iç göçlerine sebebiyet veren ve pek çok ülkede yeni dış göçler kabul gören etmenlerden biri konumundadır. Bu hak dahilinde, bölünmüş ailelerin bir araya getirilmesi amacı güdülmektedir. Bu hakkın işlerlik kazanmasında, muhacir statüsündeki bir aile üyesi ailenin yeniden birleştirilmesi için başvuruda bulunarak süreci başlatabilmektedir.

Mültecilerin Statüsüyle İlgili 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine taraf olan devletler, kendi topraklarında kanunen ikamet eden mültecilere seyahat hakkı tanımaya ve bunu takip amaçlı seyahat belgeleri göndermekle yükümlü kılınmıştır. Aynı seyahat belgesi yurt dışı seyahat hakkının da tanınmasında kullanılmakta; bir anlamda ülke vatandaşlarının kullandığı pasaport yerine geçmektedir. Bununla birlikte seyahat belgelerinin tanıdığı hak muhteviyatına bakıldığında; seyahat belgelerinin; mültecinin kaçtığı yerden gerçekleşen seyahat etmek için kullanılmadığına şahit olunmaktadır.

Müteakip hakkın sınırlandırılması hakkı ise mülteci ve sığınmacı kabul eden ülke hükümetlerine ve uluslararası kuruluşlara tanınan haklardan biri olarak görülebilir. Başka bir deyişle seyahat hakkına veyahut ikincil sığınma taleplerine ait getirilen sınırlamalardan biri olarak da kabul edilebilmektedir. Mülteci ya da sığınmacılar, geldikleri ülkeler dışındaki bir eyaletin veya bölgenin güvenli bir yerini kendilerine yeni mesken olarak seçebilmektedir. Dolayısıyla koruması altında buldukları ülkeden ayrılmaları ve başka bir ülkede koruma arayışlarına geçmeleri söz konusu olabilmektedir. Öte yandan ikinci bir sığınma ülkesine geçerlerse, bu hareket Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından "düzensiz hareket" olarak isimlendirilmektedir. Aynı hareket ülkeler arası mülteci alışverişi olarak da bilinen iltica alışverişine konu olmakta ve ikinci ve üçüncü ülkeler arasında da diplomatik bir hareketlenme yaratmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği her ne kadar, mültecilere sağlanacak insani hakların takibinde ve yardımların dağıtılmasında etkin bir aktör olsa da, desteğini söz konusu düzensiz hareketten sorumlu sığınmacılara daha kısıtlı olarak sunabilmektedir.

Bu sebeple ilk ülkeye geri dönüşü de teşvik etme alt politikası güdülebilmektedir.

Mültecilere tanınan sosyal hakların başında barınma hakkı yer alabilir. Cenevre Sözleşmesinin 21. Maddesinde düzenlenen barınma hakkı ile mültecilere sosyo –ekonomik bir hak da tanınmış olmaktadır. Barınma hakkı Türkiye Cumhuriyeti 1982 anayasasında “Sosyal ve Ekonomik Haklar” bölümünde “Konut hakkı” olarak ifade edilmektedir. Eğitim hakkı ise anayasanın 42. Maddesine dayanarak sığınmacılara da tanınmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olması ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile girilen mutabakat gereği, sığınmacılara ilk ve ortaöğretimde eğitim hizmeti, Milli Eğitim Bakanlığı denetimi ile ücretsiz olarak verilebilmektedir. Sağlık hakkı ise 1951 sözleşmesine getirilen 1967 protokolü ile pekiştirilmiş, Türkiye Anayasasında 17. madde ile sığınmacılara da tanınır bir format kazanmıştır. Cenevre Sözleşmesinin 24. Maddesi ise çalışma hakkını düzenlemiştir. TC Anayasasının 49, 50 ve 55. Maddeleri ise sığınmacılara çalışma hakkı verilmesinin genel çerçevesini çizmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 23. Maddesi çalışma hakkını, 32. Madde barınma ve sağlık hakkını ve 34. Madde ise eğitim hakkını genel hükümleriyle düzenleme altına almıştır (Mevzuat.gov.tr, 2016).

Türkiye’nin Sınır Koruma Politikası

Türkiye’nin sınır güvenliği politikası mülteci siyaseti ile birlikte değerlendirildiğinde, mülteci ağırlama kapasitesi bağlamında adeta bir denge unsuru olarak görülebilir. Türkiye’nin sınır güvenliği politikası yalnızca Türkiye’ye has bir kritik konu değildir. AB ile komşu ülke olması dolayısıyla hem ulusal ve hem de uluslararası gündemde en öncelikli konular arasında yer almaktadır. AB’nin yasadışı göç, sığınma ve sınır güvenliğine ilişkin düzenlemeler getirmiş olması Avrupa Birliği’ne aday ülke Türkiye’nin bu konudaki ulusal önceliklerini de AB ekseninde tekrar şekillendirmesine yol açmıştır.

Suriyeli sığınmacılar sorunundan önceki dönemde Türkiye için sınır güvenliği ve sınır koruma politikası 1980’li yılların başından 2010 yılına değin süren yaklaşık 30 yıllık dönemde asayiş koruma, terör örgütleriyle mücadele gibi başlıklar çerçevesinde şekillenmiştir. Bununla birlikte gerek jeo–stratejik konumu, yeryüzü şekilleri gibi etmenler de sınır güvenliği politikasında dikkat edilen hususlar arasında yer almıştır. Silah kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği yasa dışı mal ticareti gibi suçların işlenmesine olan yatkınlık Türkiye’nin sınır güvenliğini sağlamayı güçleştiren başlıklar olmuştur. Söz konusu suçların çeşitli terör örgütlerine ekonomik rant sağlama sahaları haline gelmesi sınır

güvenliği siyasetinde mücadele stratejilerini en az bu suçların işlenme biçimleri kadar karmaşık ve değişken hale getirmiştir. 1990'lı yıllarda yaşanan politik istikrarsızlık ise bu stratejilerin kısa dönemli ve devamlı değiştirilen bir tutumla şekillenmesine sebebiyet vermiştir. 2000'li yılların başlamasıyla birlikte stratejik yönden daha uzun vadeli planlar gündeme alınabilmiştir. Bununla birlikte 2011 yılı Mart ayı ile birlikte başlayan ve binli rakamlarla vuku bulan Suriyeli sığınmacıların göç dalgaları, son dönemde sınır güvenliği temasını daha farklı formlara ihtiyaç duyan bir strateji içeriğine sevk etmiştir. Nitekim sınır güvenliği artık; yalnızca asayişin sınır bölgesinde sağlanması, terör örgütlerinin konuşulduğu yerlerin tespit edilip dağıtılması gibi mücadelesi hali hazırda zor olan alt başlıklardan ibaret değildir. Türkiye'de terör sorunu ve sınır bölgelerinde yaşanan silahlı mücadele problemi devam ederken, yeterli personel, teçhizatlar ve gerekli düzenlemeler sağlanamadığından sınır bölgelerinde sığınmacıların geçişleriyle birlikte bu sorunlarla mücadele konusunda sınır bölgelerindeki sıkı denetim ve kontrol refleksi de önemli bir yara almıştır (Yıldız, 2013).

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar ile ilgili sınır güvenliği politikası, 2011 yılı itibariyle sığınmacılara açık kapı politikası uygulama nezdinde belki de doğal sınırlarına ulaşmıştır. Nitekim 900 km'lik duvar inşa projesinin ilanı bunun ilk göstergelerinden biri olmuştur. En son çare olarak adlandırılan duvar inşa projesinin ilk örneği 2014 yılı itibariyle başlanan 200 km'lik sınır duvarıydı. Hatay ve Şanlıurfa illerinde bu kısmı tamamlanan duvar inşa projesinin kalan 700 km'lik kısmı için Milli Savunma Bakanlığı ve Toplu Konut İhalesi hazırlıklara başlamıştır. Türkiye'nin toplam 900 km uzunluğundaki sınır hattında 19 geçiş noktasından yalnızca ikisi Suriyeli sığınmacılar için yasal geçiş noktaları olarak, bahsi geçen kontrol yetersizliği sebebiyle, dengeli açık kapı politikasının tatbiki sebebiyle hizmet verebilmektedir. Bununla birlikte 2015 yılı itibariyle Türkiye sınır hattında yüz bin civarı sığınmacı güvenlik endişesi dolayısıyla mahsur kaldığı gözlenmiştir. Türkiye'nin Suriye ile olan sınır kapıları, Cizre, Girmeli, Şenyurt, Ceylanpınar, Akçakale, Mürşitpınar, Karkamış, Çobanbey, Öncüpınar, İslahiye, Cilvegözü, Karbeyaz ve Yayladağı olarak sıralanabilir. Hatay Cilvegözü ve Yayladağ, Kilis Öncüpınar ve Şanlıurfa Akçakale sınır kapıları ise Suriyelilerin giriş çıkışına müsaade edilen kapılar olarak görülmektedir (Sabah Gazetesi[web], 2012). Akçakale sınır kapısı sınırın Suriye tarafında yaşanan terör ve iç çatışmalar sebebiyle çoğu zaman kapalı tutulmaktadır. 2015 yılı Mart ayı itibariyle bu kapılardan iki tanesinin diplomatik meşruluğa sahip Suriye devletiyle işletilebildiği bilinmektedir. Bu kapılardan günde en fazla 200 sığınmacının geçişine izin verilmesi, açık kapı politikasının

Türkiye'yi zorlayan çok faktörlü terör saldırıları sebebiyle geri adım sürecine girdiğini göstermektedir. Bahsi geçen 13 kapıdan yalnızca 1'i sınırın karşı tarafında Suriye devletinin denetimi altındadır. Hatay'daki Yayladağı sınır kapısı söz konusu kapılar olarak ifade edilebilir. Geriye kalan 12 sınır kapısının rejim dışındaki örgütlerin elinde bulunmaktadır.

Sonuç

Mülteci politikası, sadece Türkiye açısından değil tüm dünya açısından çözülmesi gereken bir kriz yönetim politikasıdır. Diğer bir ifade ile kendi ülkelerindeki iç savaş sonrası, başka ülkelere göç eden veya iltica etmek zorunda kalan insanların karşı karşıya kaldığı insanlık dramına ilişkin bir çözüm arayışıdır. Bu arayışın peşinde olan ülkeler ise, mülteci sorunuyla en çok karşılaşan ülkelerdir. Bu açıdan jeostratejik konumda yer alan ülkelerin, özellikle Türkiye gibi geçiş noktalarında bulunan ülkelerin mültecilerin topluma muhtemel katılımı ve entegrasyonunu kolaylaştıracak uzun dönem odaklı politikalara yönelmesi gerekmektedir. 20. Yüzyıl boyunca süregelen ve hala sürekliliğini devam ettiren mülteci akınlarına karşı Türkiye, bir takım düzenlemelere gitmekle birlikte, yaptığı düzenlemelerin yeterli olmadığı, daha etkin çözümler sunacak politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi yeni teşkilatlanmalar, mültecilerin uluslararası anlaşmalardan dolayı kazanılmış olan haklarının teminatını sağlamaya yönelik yeni hükümler, önemli adımlar olarak görülebilir. Bunun yanı sıra mülteciler sorunlarıyla karşılaşan Lübnan, İran, Ürdün, Pakistan, gibi çevre ülkelerle birlikte ortak politikalar üretebilecek zeminlerin oluşumu için öncülük yapabilmelidir. AB'nin sınır güvenliği ve mülteci akınına karşı geliştirdiği FRONTEX benzeri bir yapılanmayla, mültecilerin statüleri ve durumlarına ilgili daha insani bir çerçevede bir yapılanma oluşturulması mümkün olabilir.

Türkiye'nin mülteci politikasını, Türkiye'nin sınır güvenliği politikasından ayrı düşünmemek gerekir. Nitekim 1980'den beri sınır güvenliğini güçleştiren birçok faktör bu politika içinde yer almaktadır. Bugün sınırlarda oluşan sığınmacı akınları, sınır güvenliği ve mülteci politikalarını birlikte düşünmeye ve ele almaya sevk etmiştir. Belli bir dönem (2016) açık kapı politikası izlense de bugün 900 km'lik alanda sınır duvarının çekilmesi güvenlik sorununun mülteci sorunu ile daha önem kazandığını göstermektedir. Hemen her gün yüzlerce sığınmacının sınır kapılarında girdiği dikkate alındığında, terör sorununun açık kapı politikasından geri adım atmaya zorladığı söylenebilir.

Kaynakça

- Akbaş, Z. (2017). Avrupa'nın Güvenlik ve Sosyal İstikrarına Türkiye'nin Katkısı: Sığınmacı Sorunu Örneği. *Balkan Journal of Social Sciences Balkan Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayı*.
- Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi, (2016). "Mülteci Hukuku Kaynakları" Erişim adresi: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.12.2016.
- Black, R. (2001). Fifty Years Of Refugee Studies: From Theory To Policy. *International Migration Review* v 35. n.1 ss 57-78.
- Doğanay, Ü. ve Çoban K. H (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gereçeklerinin İnşası. *Mülkiye dergisi*, v, 40.n1.
- Deniz, O. (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili/ Van City in Terms of Refugee Mobilities and The Demographic Profile of Refugees. *Doğu Coğrafya Dergisi*, cilt 14 Sayı.22.
- García A. P. (2016). Connecting Tenure Security with Durable Solutions to Internal Displacement: From Restitution of Property Rights to the Right to Adequate Housing. *International Migration* 54.4 74-86.
- Hathaway, J. C. and Michelle F. (2014). *The Law Of Refugee Status*. Cambridge University Press, 2014.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*. ss 30-35.
- Keely, C. B. and Patricia J. E. (1981). Global Refugee Policy: The Case For A Development-Oriented Strategy. Population Council; First Edition edition (December 1981).
- Kapani, M. (1987). *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kirişçi, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sınavı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü, Washington D.C.
- Kolukırık, S. (2009). Mülteci Ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politigi Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8.1 ss.1-20.
- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Rapor No. 22.
- 22.Resmi Gazete (2013). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Sayı. 28615.

- Resmi Gazete (1994). 6169 sayılı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sayı. 22127.
- Sabah Gazetesi İnternet Sayfası (2012) Erişim Adresi: <http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/09/19/suriye-sinirinda-acik-olan-sinir-kapisi-3e-dustu>
- Sales, R. (2007). Understanding immigration and refugee policy: contradictions and continuities. *Refugee Survey Quarterly* v 26.n 4.
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 16.1, ss: 140-169.
- Mülteciler Derneği (2018). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Sayıları*. <http://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>.
- FRONTEX (2016), *Origin*. Erişim Tarihi: 27. 10. 2016, <http://frontex.europa.eu/about-frontex/origin/>
- TBMM (2012), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları (1/619), Sıra Sayı: 2010.